

การปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหารของชาวพื้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่

พรรณี อวนสกุล

พงษ์ธาดา วุฒิการณ์

เพชร ประจณปัจจนิก

พูนเกศ จันทกานนท์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่

พ.ศ. 2541

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนลักษณะการบริโภคอาหารของคนพื้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีต่อลักษณะการบริโภคอาหารของชาวพื้นเมืองเชียงใหม่ในด้านวิธีการแสวงหาอาหาร แหล่งอาหาร และลักษณะการบริโภคอาหาร

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารมาประกอบการวิจัยบางส่วน พื้นที่ที่ทำการวิจัยครอบคลุม 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหางดง และอำเภอดอนป่าตอง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัด เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงจากเขตชนบทไปสู่เขตเมืองอย่างรวดเร็ว มีความเหมาะสมกับการศึกษาเปรียบเทียบการปรับเปลี่ยนลักษณะการบริโภคอาหารระหว่างคนในเขตเมืองกับคนในเขตชนบท

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ชาวพื้นเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังคงบริโภคอาหารพื้นเมืองเชียงใหม่ แต่มีแนวโน้มที่จะรับวิถีการบริโภคอาหารแบบสมัยใหม่อันหมายถึงการบริโภคอาหารแบบภาคกลางและอาหารแบบตะวันตกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในเขตเมือง
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหาร คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมจากสังคมเกษตรกรรมแบบพอเลี้ยงตัวเองมาเป็นสังคมภายใต้ระบบทุนนิยม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบเกษตรกรรมและระบบนิเวศ เกิดกระแสบริโภคนิยมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภค และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัสดุอุปกรณ์การปรุงอาหาร
3. แหล่งอาหารและวิธีการแสวงหาอาหารของชาวพื้นเมืองเชียงใหม่มี 2 ประเภท คือ แหล่งอาหารจากธรรมชาติ และแหล่งอาหารไม่ธรรมชาติ คนในเขตเมืองต้องพึ่งพาอาศัยแหล่งอาหารไม่ธรรมชาติ คือ ตลาดและร้านอาหารเป็นหลัก คนในเขตชนบทยังมีแหล่งอาหารและการแสวงหาจากธรรมชาติได้บ้างเป็นครั้งคราวตามฤดูกาล
4. คนในเขตเมืองส่วนใหญ่รับประทานอาหารพื้นเมืองในมื้อเช้าและมื้อเย็น แต่ในมื้อกลางวัน และมื้อเย็นในบางครอบครัวรับประทานอาหารแบบภาคกลาง กลุ่มผู้ใช้แรงงานใน

เขตเมืองส่วนใหญ่ยังคงรับประทานอาหารพื้นเมืองทั้งสามมือ แต่ในกลุ่มเด็กวัยรุ่นมีแนวโน้มนิยมรับประทานอาหารแบบภาคกลางและอาหารตะวันตก

5. คนในเขตชนบทส่วนใหญ่ยังคงรับประทานอาหารพื้นเมืองทั้งสามมือ แต่มีการบริโภคอาหารแบบสมัยใหม่เป็นครั้งคราว เช่น อาหารกระป๋อง บะหมี่สำเร็จรูป และแกงกะทิแบบภาคกลาง เป็นต้น

6. คนพื้นเมืองเชียงใหม่ยังคงบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก มีการบริโภคข้าวเจ้า และเนื้อสัตว์เพิ่มขึ้น มีความนิยมใช้เครื่องชुरต ได้แก่ ผงชुरต กะปิ น้ำปลา ในการปรุงอาหารแทนที่เครื่องปรุงรสแบบดั้งเดิม วิธีการถนอมอาหารแบบดั้งเดิม เช่น น้ำปูและหน่อไม้ดอง ยังคงมีอยู่ในบางครอบครัว แต่วิธีการถนอมอาหารบางอย่างเริ่มสูญหายไป ได้แก่ การทำน้ำเมี่ยงและน้ำผัก

7. ประเภทของอาหารแบ่งได้ตามค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมการบริโภค ได้แก่ อาหารในชีวิตประจำวัน อาหารในโอกาสพิเศษ อาหารในเทศกาล อาหารในพิธีกรรม และอาหารตามความเชื่อ ส่วนวิธีการปรุงอาหารที่นิยมทำเป็นประจำ คือ แกงผักต่าง ๆ และน้ำพริก นอกจากนี้ยังมีการทำ ลาบ ยำ คำ แอ็บ อ้อก บั้ง จี่ จอ และเจียว

8. ชาวพื้นเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังคงรักษาแบบแผนการบริโภคแบบพื้นเมืองไว้ได้ คือ สมาชิกในครอบครัวนั่งรับประทานอาหารพร้อมกันบนพื้นบ้านล้อมวงขันโตอาหาร และรับประทานข้าวเหนียวด้วยมือ

กล่าวโดยสรุป ชาวพื้นเมืองเชียงใหม่มีการปรับเปลี่ยนลักษณะการบริโภคอาหารในด้านวิธีการแสวงหาอาหารและแหล่งอาหาร คือ การต้องพึ่งพาแหล่งอาหารไม่ธรรมดามากขึ้น ขณะเดียวกันแม้ชาวพื้นเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังคงรับประทานอาหารพื้นเมืองเป็นหลัก แต่เริ่มมีแนวโน้มการบริโภคอาหารแบบสมัยใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อันอาจจะมีผลต่ออัตราส่วนการเจริญเติบโตทางร่างกายของประชากรชาวเชียงใหม่ และมีผลต่อสุขภาพอนามัยอีกด้วย อย่างไรก็ตาม อาหารพื้นเมืองเชียงใหม่ควรได้รับการรักษาให้คงอยู่และส่งเสริมให้แพร่หลาย เพราะมีคุณค่าต่อสุขภาพอนามัย มีคุณค่าทางเศรษฐกิจในการส่งเสริมธุรกิจด้านอาหารและการท่องเที่ยว รวมทั้งมีคุณค่าทางเอกลักษณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

